

FATABUREN 1971

fataburen

Nordiska museets och Skansens årsbok 1971

Redaktion: Christian Axel-Nilsson • Nils Erik Bæhrendtz • Sam Owen Jansson
• Skans Torsten Nilsson

Layout: Torsten Stääf

Tryck: Tryckeribolaget Ivar Hæggström AB 1971

ISBN 91 7108 052 X

BARNEN PÅ OMSLAGET

hette Blomstedt och avbildades 1853 av sin guvernant Agnes Thersner, dotter till den kände konstnären Ulrik Thersner. Barnens föräldrar var löjtnanten Johan Otto Blomstedt och hans hustru, född von Schwerin. Det var 14 barn i syskonkretsen av vilka flera dog vid späd ålder. På tavlan, som är en oljemålning, är sex av barnen avbildade och fem av dem är med på det här återgivna avsnittet. Från vänster ser vi Otto sedermera kammarherre, Marie-Louise, här baby, senare gift Falkenberg, och Sophie gift Palmstierna. De två barnen på golvet är Johan sedermera ryttmästare och Charlotte gift Horn. Newfoundlandshunden hette Joy och boken som barnen läser är bröderna Grimms Märchen.

Interiören är från familjens hem Nyborgs herrgård i Uppland. Huset var uppfört 1800. De vita gardinerna som draperats på rummets väggar är säkerligen tryckta eller målade. På det inre rummets blommiga tapet hänger ett porträtt av en herre i svenska dräkten. Det är excellensen Claes Horn, gift med Anna Sophia Blomstedt, barnens fars faster.

Målningen är i privat ägo.

Svenska dop seder

»Se här får jag glädjen att i Jesu namn lämna dig en kristen i stället för en hedning!» Med dessa ord överräckte gudmodern det nydöpta barnet till dess moder efter återkomsten från kyrkan. I denna formel kan även dopets innebörd sägas vara sammanfattad. Dopet är alltså inte främst en namngivningsakt utan en »rite de passage», en handling varigenom barnet byter status. En hedning blir en kristen.

Inom den kristna kyrkan har under tidernas lopp framvuxit en teologi som närmare förklarar dopets innebörd. Denna har efter hand splittrats i en rad skilda dopläror, vilka i sin tur medfört att dophandlingen fått skiftande utformning inom de olika konfessionerna. Karakteristiskt för denna är likväl dess formbundenhet.

Hur ett barndop i svenska kyrkan skall tillgå är föreskrivet i den av Konungen fastställda kyrkohandboken. Varken ett medeltida eller ett nutida barndop kan emellertid beskrivas enbart med dopritualet. Detta säger ingenting om när eller var dopet skall ske, hur barnet eller dopförrättaren bör vara klädd o. s. v. Med barndop förstår vi i dagligt tal inte heller enbart den kyrkliga akten utan även det efterföljande »barnsölet» med mat och dryck, gävoöverlämnande m. m. Allt sådant har ej reglerats vare sig

genom ritual eller lagföreskrifter utan av sedvänjan. Fastän denna var oskriven kunde den ibland vara stabilare än både rit och rätt. Medan riten vid en och samma tidpunkt varit likformig i hela landet, har däremot seden växlat i olika bygder. Fast vi kanske ej är medvetna om det, finns det olikheter även i den nutida dopseden i vårt land.

Plats och tidpunkt

Enligt 1686 års kyrkolag skulle dopet – i överensstämmelse med kanonisk ordning – ske inom åtta dagar efter barnets födelse. Det kyrkliga kravet motsvarades även av folkets önskan. Så länge det fanns ett odöpt barn i huset hade man en oändlig mängd försiktighetsåtgärder att vidtaga. Ännu i början av 1800-talet begärde allmogeen ofta att barnen skulle döpas redan ett par dagar efter födelsen.

Att de tidiga dopen var förenade med faror för barnens kroppsliga välfärd är en annan sak. Visserligen hade man på 1600-talet överallt ersatt neddoppningen av de nakna barnen med vattenbegjutning av huvudet, men långt fram fördes dock dopbarnen mitt i vintern till oeldade kyrkor. I *Diæta naturalis* 1733 noterar Linné: »De små nyfödda bondbarnen föras i kyrkan några dagar gamla att döpas i iskallt vatten... vilket om är rätt

2. Medeltida dop med neddoppling. Takmålning från 1300-talet i Södra Råda kyrka, Värmland.

jag lämnar theologis betänka.» Prosten Öller i Blekinge skriver år 1800: »Det är förunderligt, att de späda barnen kunna så fördraga den skarpaste köld, då de oftast i de strängaste vintar föras hela 2 à 3 milen av kvinnan som bär det ridande till kyrkan. Hon har det likväl då insvept i den övre kjorteln, som uppskörtad bindes omkring livet.»

Då Linné särskilt framhäver bondbarnen betyder detta, att dopseden i själva verket förändrats i de högre stånden redan under 1600-talet. Att dopen därvid förflyttats till hemmen hade sin motsvarighet även ifråga om vigsel och kyrktagning. I själva verket var därvid inte enbart praktiska skäl avgörande. De sociala avstånden hade ökat, och såväl lagstiftning som mode var de ledande skikten behjälpliga att markera distansen gentemot de övriga. I nyssnämnda skrift ger Linné konkreta exempel härpå: »To-

bak som först rökades i Stockholm blev avlagd, ty bonden rök ock. Snusades i stället, bonden lärde det ock; ty 1734 antogs rökandet igen, ty pöbel snusade ock... I forne tider het föräldrar far och mor, men som gement folk kallade lika, het det sedan mamma, pappa, nu sedan pöbel gör det ock, är bäst bliva vid far och mor.» Den fortsatta utvecklingen ifråga om platsen för dopet är en illustration till denna strävan att markera de sociala avstånden.

Mot mitten av 1700-talet började sålunda hemmadop förekomma i lägre samhällsskikt i städerna, och under 1800-talet spridde sig seden även till landsbygden. Det är karakteristiskt att denna utveckling i Skåne synes ha börjat bland de förmögnare bönderna på den rika och nyhetsvänliga Söderslätt. De fattiga hade svårt att följa efter, men dessa kunde i stället låta döpa sina barn på pastorexpeditionen, ett bruk som f. ö. legaliserades genom en förordning 1864. Dopseden kom således direkt att återspegla den sociala strukturen. På skånska slätten, där bondeklassen hade en förmögensställning utan motsvarighet på andra håll i landet, blev hemmadop regel, medan dopen i Småland ej skedde i hemmen i andra fall än då det gällde adel, godsägare och möjligen en eller annan storbonde, som då ansågs apa efter de finas seder.

Samtidigt med att barnbördsavdelningar började inrättas vid lasaretten under de första årtiondena på 1900-talet blev det vanligt att de där födda barnen döptes innan de lämnade sjukhuset. Men på 1940-talet vänder sig seden. Dopen börjar åter förläggas till kyrkorna och kyrkdop är numera åter

1. Barnet bäres till kyrkan i dopkasse. Träsnitt efter en tavla av Hugo Salmson. Dopkassar av näver har funnits i Dalarna och södra Härjedalen.

regel i Sverige. Den belysning av dopsedens förändring i Örkelljunga församling i nordvästra Skåne, som diagrammet nedan ger, torde vara ganska representativ för utvecklingen i landet i stort. Endast i Norrland — främst i Luleå stift — är hemmadop alltjämt tämligen vanliga, vilket nog sammanhänger med de stora avstånden.

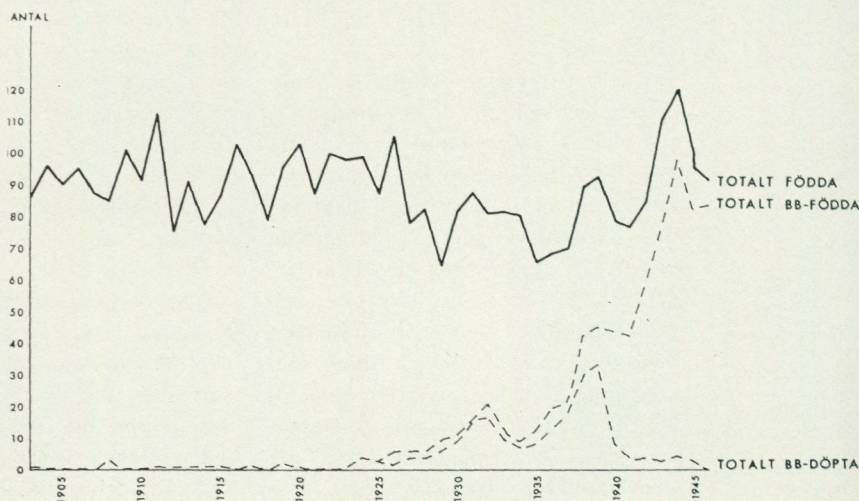
En undersökning av tidpunkten för dopet i samma församling visar att kyrkolagens föreskrift om dop senast på åttonde dagen efter barnets födelse följts långt fram på 1800-talet. Senare sker en förlängning av tiden mellan födelse och dop: år 1880=13 dagar, 1905=21 dagar, 1930=45 dagar och 1955=56 dagar i medeltal. Det är ovisst i vad mån lagändringen 1864, som medgav uppskov med dopet i 6 veckor, bidragit till en fördröjning av dopen eller om lagen som så ofta annars blott anpassats efter en redan förändrad praxis. Utvecklingen i Örkelljunga tyder snarast på att man successivt lösgjort sig från den äldre seden.

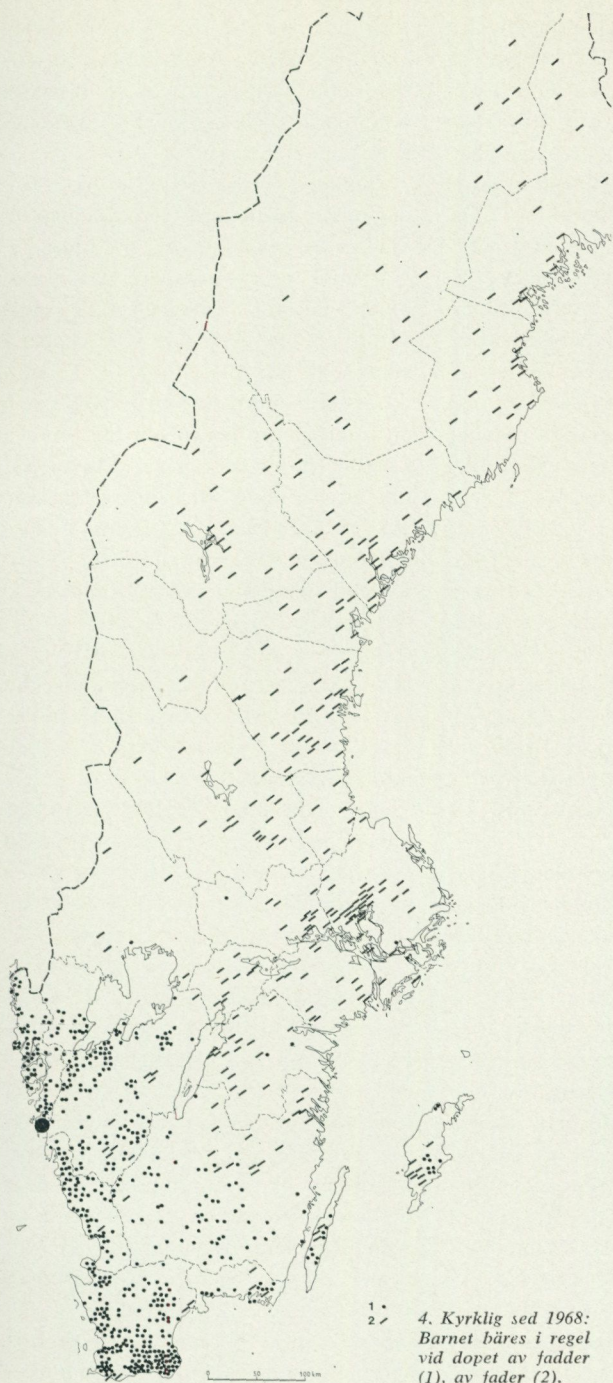
Enstaka eftersläntrare har rätt avsevärt höjt medeltalet för antalet dagar mellan födelse och dop under 1900-talet.

Deltagarna och deras roller

Genom frågeformulär rörande kyrklig sed 1962 respektive 1968, vilka besvarats från samtliga församlingar i landet, har Kyrkohistoriska arkivet i Lund insamlat ett värdefullt material rörande moderna dopseder. Bl. a. har efterfrågats vem som i regel bär dopbarnet. Avsikten med de lämnade alternativen — moder, fader, fadder, farmor, mormor — var att utröna om det trots de olikheter som kan förekomma från gång till gång i en och samma församling likväl finns ett sedmönster. På fig. 4 har två av dessa alternativ karterats, nämligen fadern respektive faddrarna. Bruket att fadern som regel bär barnet förekommer i större delen av landet utom i sydvästra Sverige, där fadderseden är mycket intakt. Inom samma område där fadern bär barnet är det även

3. Antal födda i Örkelljunga församling, Skåne, totalt och på BB samt antal barn som döpts på BB 1903—1946. Ur Jeansson & Kindblom, *Kring livets högtider i Örkelljunga församling*.

vanligt – speciellt i mellersta Sverige – att modern är barnbärerska. Fadder-sedens utbredningsområde sammanfaller nära med vad som brukar kallas »det kyrkliga Sydvästsverige». Här har även en rad andra kyrkobruk av medeltida ursprung bevarats in i våra dagar såsom kyrktagningen och olika slags klockringningar, medan de i övriga delen av landet antingen försvunnit eller förändrats på ett tidigare stadium.

Att dopseden liksom den kyrkliga seden överhuvudtaget visar sig vara mera konservativ i sydvästra Sverige än annorstädes bekräftades ytterligare genom svaren på en särskild fråga 1962 om föräldrarna som regel är närvarande vid dopakten. Ett tiotal uppgifter från västra Sverige var klart negativa, och de visar en intressant överensstämmelse med kyrktagningens senare utbredning. Att modern skulle närvara vid sitt barns dop – långt mindre själv bära det – var förr otänkbart. Hon var nämligen före kyrktagningen, som skedde 40–60 dagar efter barnets födelse, utesluten ur församlingens gemenskap. För fadern fanns inget motsvarande hinder men vanligen höll han sig också hemma vid sitt barns dop i likhet med hustrun.

Även om vi numera tycker att föräldrarnas närvaro vid barnets dop är självklar var detta således ej fallet i äldre tid. Intresset förskjuter sig istället till faddrarna, vilkas deltagande var nödvändigt och vilkas förpliktelser gentemot dopbarnet ej blott gällde för stunden utan även för framtiden.

Fadderinstitutionen kan betraktas som ett säkringssystem, varigenom barnet i händelse av föräldrarnas från-

fälle erhöill andra vårdnadshavare. Ett sådant system var särskilt befogat då medellivslängden var låg och barnsängsdödligheten stor, varför föräldralösa barn inte var någon ovanlighet. Eftersom faddrarnas främsta uppgift var att garantera dopbarnets andliga fostran, fanns alltifrån medeltiden bestämda villkor för fadderskapet. Enligt kyrkolagen skulle faddrarna tillhöra den evangelisk-lutherska läran, vara komna till laga ålder och vara väl kunniga i katekesen. Det är mot bakgrund av denna föreskrift man bör se regeln att man borde vara konfirmerad för att få stå fadder. Under konfirmationsberedelsen hade de unga även fått inpräntat de med fadderskapet följande förpliktelserna. På frågan »Vilka skyldigheter åtaga sig faddrar?» svarar den Lindblomska katekesen: »Att vaka över den döptes kristliga uppfostran, särdeles vid föräldrarnas frånfalle, eller deras oförmågenhet att dem uppföda.» Att dessa förpliktelser även uppfylldes finns det många vittnesbörd om.

Inte bara kyrkan utan även föräldrarna ställde krav på barnets faddrar. Det var en utbredd uppfattning att dopbarnet bråddes på sina gudföräldrar och därför ville man gärna att de skulle ha sådana både fysiska och psykiska egenskaper som man satte högt. Gudmodern borde vara rask och kvicktänkt. Gärna valde man sådana faddrar som hade råd att ge en riklig faddergåva. Man utsåg också ofta någon som stod något högre i socialt hänseende än man själv. Bland bönderna var präst- och klockarfruar liksom ståndspersoner ofta anmodade att stå fadder. Liksom i Danmark var det en vanlig föreställning att havande

kvinnor ej borde bära barn till dopet. Där avstånden var stora och dopfärden kunde ta lång tid var det däremot lämpligt att taga en kvinna till fadder som kunde ge barnet di.

Fadderskapets betydelse markerades redan genom den ceremoniösa inbjudan de kunde få till sitt uppdrag. När man såg barnafadern på väg att bjuda faddrar brukade man säga: »Han är ute med den vite käppen» eller »han går med käppen». Talesättet är en påminnelse om en äldre sed, då inbjudaren verkligen bar en vit käpp då han bjöd faddrar. Hos oss är talesättet särskilt väl belagt i Halland, men är även känt i Bohuslän, Västergötland och Östergötland. Från Nordsjälland omtalas att fadderkäppen var en avskalad pilgren. Bruket att gå med den vita käppen har motsvarighet i den ceremoniella inbjudan som förekom till bröllop och andra tillfällen i södra Sverige, Danmark och norra Tyskland.

Den som blivit bjuden till fadder kunde inte neka. Det var en utbredd folktro att dopbarnet då skulle bli en nejsägare längre fram i livet. Att stå fadder betraktades som en heder.

Under medeltiden var det tillräckligt med två faddrar, ehuru tre synes ha varit det vanliga i svensk tradition. Flera faddrar var olägligt enär dessa enligt kanonisk rätt kom i ett andligt släktskapsförhållande sinsemellan liksom i förhållande till dopbarnet, vilket utgjorde äktenskapshinder. Under 1600-talet skedde en barockisering av dopseden bland de högre stånden, vilken bl. a. tog sig uttryck i att man antecknade en mängd faddrar. Man såg sig rentav föranlåten att ingripa häremot genom överflödsförordningar.

5. Barndop i Österåkers kyrka. Utsnitt av akvarell av J. W. Wallander.

Vid studiet av den senare utvecklingen erbjuder församlingarnas dopböcker ett värdefullt källmaterial, även om det inte är säkert att det verkliga antalet faddrar varit detsamma som det antecknade. I Gladsax på Österlen såg Anders Tidström år 1756 att två dopbarn hade ett tiotal faddrar, men han tillfogar i sina reseanteckningar

att »prästen skriver inte upp mer än tre». Den nyssnämnda undersökningen i Örkellunga visar dock en tydlig trend: År 1730 var antalet faddrar i medeltal 6,6; 1880=4,5; 1905=3,6 och 1965=2,6. Det fanns likväl rätt betydande regionala skillnader. Von Schubert fick i början av 1800-talet veta att i några provinser brukades 6 par, »i andra 4, 3, ja i Medelpad endast 2 par; varest 4, 5, 6 par äro brukliga, bestå vanligen de 2 paren av ogifta personer, annars blott ett par. Hos förnämt folk äro ofta 7 à 8 par faddrar och dessutom även andra gäster, vilket senare ej är brukligt hos allmogen på landet.»

Inte blott antalet faddrar utan även deras sammansättning kunde växla. Att dylika mönster funnits långt tillbaka visar Dalalagens kyrkobalk, som föreskriver två män och en kvinna för svenbarn och två kvinnor och en man för möbarn. Kyrkoordningen av 1571 lämnar det öppet om faddrarna var män eller kvinnor, men så långt tillbaka vi kan följa seden består faddrarna bland allmogen av både män och kvinnor. Den borgerliga seden synes dock ej alltid ha följt detta mönster.

Ett ojämnt antal faddrar har funnits även i senare tid, varvid dock den udda faddern merendels varit av motsatt kön som dopbarnet. Detta ansågs borge för att dopbarnet skulle bli gift. I västra Sverige valde man gärna ett par äkta makar, ett par »fästefaddrar» (fästfolk) och en »rumpefadder», som man brukade säga i mellersta Halland.

Huvudfaddrarna kallades gudmor och gudfar, en beteckning som redan förekommer i äldre Västgötalagens

kyrkobalk. I övre Dalarna kallades de blott gumm(a) och gubb(e), vilka ord här endast användes i denna betydelse. Ordet gumm(a) anses f. ö. vara en kortform till gudmor. Därpå tyder även sådana dialektala benämningar som »bäragumma», »båragumma» och »börlagumma» i västra Sverige. Den kvinnliga fadder som vid dopet höll barnets huvudbonad kallades i Småland stundom för »hättegumma» eller »hättemor».

Valet av faddrar ger en intressant inblick i kontaktfält och sociala värderingar under olika tider. Den tidigare anförda undersökningen från Örkeljunga får på nytt tjäna som illustration (siffrorna anger %):

År	Från hemma- byn	Från övr. byar i socknen	Från andra socknar
1730	54	44	2
1880	21	75	4
1905	38	54	8
1965	19	13	68

År 1730 var det framförallt i små folkfattiga gränsbyar som man tog faddrar över sockengränsen. Ännu i början av 1900-talet hämtades dock mer än 50 % av faddrarna inom socknen. På grund av befolkningens utglesning i byarna under senaste årtionden och de förändrade kontaktfälten har räjongen avsevärt vidgats. Indirekt torde siffrorna även återspegla en förändring av de sociala kontaktfälten. Dopet har förvandlats från en högtid i grannelaget till en sluten familjefest. Det stora antalet utsocknes faddrar i våra dagar torde genomgående utgöras av närstående släktingar.

Det anförda exemplet gäller en församling där fadderinstitutionen kon-

tinuerligt fortlevat från medeltiden till våra dagar. Särskilt i Mellansverige bröts dock bruket med faddrar under 1800-talets senare del. I Västerås stift började seden kraftigt uppluckras på 1880- och 90-talen, och vid sekelskiftet förekom faddrar i ej fullt trettio församlingar. Under 1900-talet kan man här i stort sett blott tala om ett sporadiskt bruk.

Dopsedens utveckling i borgerliga kretsar har ännu ej närmare undersökts. Det vill emellertid synas som faddrarna här inte blott valdes bland anförvanter utan även inom umgängeskretsen. Till de borgerliga dopsederna hör bruket att ungfaddrarna skulle byta krans och krona med varandra, vilket efterföljdes av en »fadderkyss». Seden som säkerligen har tysk förebild var merendels rent symbolisk, då kransen och kronan var av sockermassa. Även om bruket av »fadderkyss» i stort synes ha förblivit en borgerlig sed spriddes kännedomen om företeelsen som sådan i vida kretsar genom skillingtrycksvisan »Fadderkyssen», som utkom i inte mindre än 23 upplagor mellan 1846 och 1906.

I våra dagar har faddersystemets värde återupptäckts både i profana och kyrkliga sammanhang. I en sekulariserad miljö har kyrkan sett det som en uppgift att på nya vägar inpränta dopets innebörd och fadderskapets förpliktelser. På 1920-talet började man överlämna ett dopminne vid barndop i städerna, vilket nu förekommer i så gott som varje församling. Detta är tillika ett dopbevis underskrivet av dopförrättaren med uppgift om var och när dopet ägt rum. Därjämte har man alltsedan 1950-talet på sina håll även infört s. k. fadderbrev

6. »Inkomst och privilegier vid barndop», lavering av Fritz von Dardel. T. h. ger två faddrar varandra en fadderkyss, samtidigt som han till henne överräcker en fadderkrona på ett fat.

som en erinran om fadderskapets innebörd. Då garantier likväl inte finns för att faddrarna rätt skall förstå sin uppgift har man i vissa församlingar infört »församlingsfaddrar» som har att uppfylla dopritualets fadderförmaning att stödja barnen »med kärlek och förböner, under kristligt föredöme». Ett synligt bevis på denna kontakt brukar dopbarnet få genom besök eller skriftlig hälsning på födelsedagen eller årsdagen av dopet.

Ett förslag att återuppliva fadderinstitutionens religiösa funktion genom ett slags församlingsfaddrar diskuterades i en ungdomskrets i Lövånger enligt biskopens i Luleå stift ämbetsberättelse 1941. I Stockholms

stift fäster biskopen uppmärksamheten på bruket av församlingsfaddrar i sin ämbetsberättelse 1957. År 1963 rapporteras seden förekomma i 19 församlingar i stiftet. Även i Västerås, Lunds, Växjö och Strängnäs stift nämns församlingsfaddrar i biskoparnas ämbetsberättelser under 1960-talet. Vid Kyrkohistoriska arkivets riksomfattande undersökning 1968 redovisas dock församlingsfaddrar blott i ett 80-tal församlingar. Att seden är en stockholmsinnovation är tydligt. Den förekom där i 24 % av församlingarna men i övriga stift blott i ett fåtal församlingar och saknades helt i Visby stift. Svaren på frågelistan 1968 visar att församlingsfaddrarna i

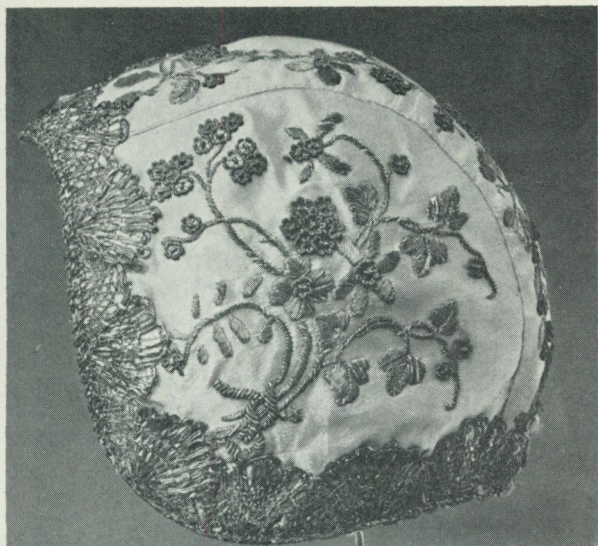
7. Dopmantel
använd vid Lars
Johan Peyronsons
dop i S. Unnaryds
kyrka, Småland,
den 11 okt. 1958.
Foto S. Norberg.

vissa församlingar även inskrives i dopboken. Seden är uppenbarligen i spridning. Även i Göteborgs stift, där endast en församling hade församlingsfaddrar 1968, gjordes propaganda för bruket i en julboksartikel 1970.

Dopdräkten

Den nutida dopdräktens vita färg är densamma som den medeltida dopklädnadens. Dess innebörd framträdde dock klarare då iklädandet av dopdräkten skedde i själva dopliturgin efter dopet. Enligt vårt äldsta bevarade dopritual i det s. k. Hemsjömanualen från omkring 1400 uttalade prästen därvid orden: »Mottag den vita, heliga och obefläckade klädnad som du skall bära framför vår Herre Jesu Kristi domstol, på det att Du må få ett evigt liv och leva med honom i evigheters evighet.» Redan före reformationen hade denna dopklädnad dock förvandlats till ett symboliskt »kristningakläde». Bruket av kristningakläde bibehölls i 1500-talets dopformulär och utelämnades först i 1614 års kyrkohandbok. I de gammaldanska landskapen fortfor bruket fram till försvenskningen i enlighet med dansk kyrkosed. Här utgjorde den huva som prästen satte på dopbarnet en sista påminnelse om den vita dopdräkten. I de gammaldanska landskapen har även funnits en språklig påminnelse om den ursprungliga vita dopdräkten i ordet »krestnasveb». Den dödes vita klädnad kallas ju alltså svepning.

Beteckningen dopsvep kom dock tidigt att avse dopbarnets synliga ytterklädnad. Denna »mantel», som den även kallades på 1600-talet, var ett påkostat plagg, som kyrkorna ibland kunde få mottaga som gåva för att utlåna mot betalning. De bevarade folkliga dopdräkterna är tidigast från slutet av 1700-talet men liksom andra ceremoniplagg är de ofta typmässigt äldre. Särskilt de sydsvenska dopdräkterna, som behandlats av Märta Lindström, har en ålderdomlig karak-

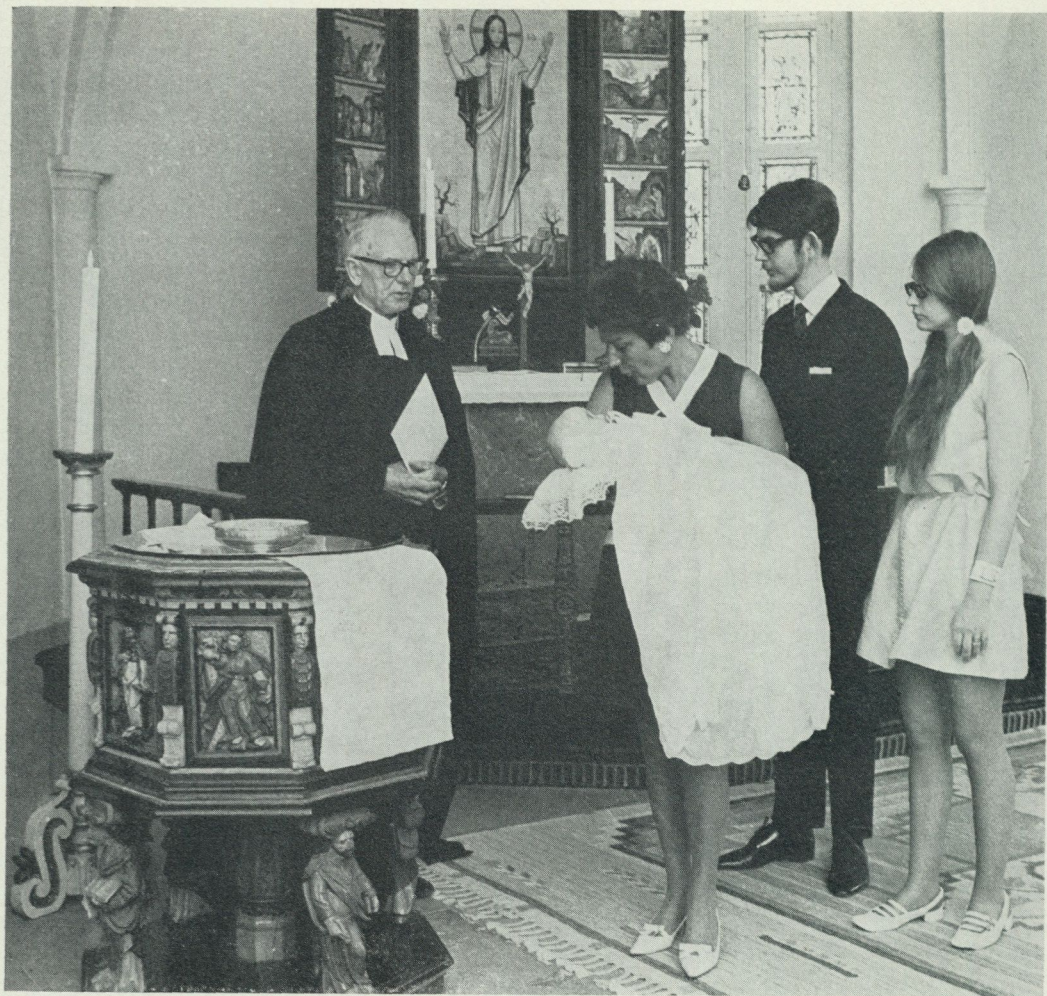
8—9. Dopmössor från 1700-talets mitt. Flickans mössa, överst, har mittstycke och två sidostycken, pojkens är sammanfogad av kilar som möts på hjässan. Nordiska museet.

tär. På Öland och i Skåne finns sålunda dopdräkter av rött ylle. Om inte förr så togs de upp av den skånska allmogen under 1500-talets högkonjunktur, vars spår långt fram kunnat avläsas i det folkliga dräktskicket. De

korta doppåsarna i de gammaldanska landskapen är även typmässigt äldre än de långa som förekom norr härom. Uppåt landet var det nämligen barocken som blev stilbildare för landsbygdens befolkning, och det är traditionerna från den karolinska tidens långa och dyrbara kristningskläder som här förts vidare. Medan dopdräkter av högreståndstyp främst återspeglar tidsmodernerna visar de folkliga dopdräkternas utsmyckningsdetaljer ofta tydliga regionala variationer. Inte sällan var doppåsen överklädd med glitterband och dräktsilver.

Huvudbonaden var olika för flickor och pojkar. I Skåne liksom i Danmark kallades flickornas huvudbonad för huva, medan den norr härom kallades hätta. Pojkarnas mössa var hop-satt av fem eller sex kilar som möttes uppe på huvudet, medan huvan eller hättan bestod av ett mittstycke och två sidostycken. De småländska hättorna är utan motstycke ifråga om utstyrsel och här förekom som vi sett beteckningen hättemor för den fadder som höll hättan under dopet.

De yngsta dopdräkterna från allmogemiljö är från 1850–80-talen. Vid denna tid hade även dräktmodet förborgerligats i nästan hela landet. I borgerliga kretsar hade dopklänningar av samma ljusa tyg som de vuxnas klänningar börjat komma i bruk. Enbart vita dopklänningar blev inte allmänna förrän något senare, och de kom efter hand att efterbildas även bland allmogen. Till de ståndsmässiga dopklänningar som gick i arv inom släkten hörde ofta dopmössor av tyll. Dessa var lika för pojkar och flickor och barnets kön markerades i stället med ljusblå respektive rosa sidenband.

10. Från Pernilla Roths dop i S. Sallerups kyrka, Skåne den 15 juni 1969. Dopförrättaren, som efter äldre sed är klädd i prästkappa, håller dopminnet i handen. Till vänster brinner dopljuset. Foto: Scandia photopress.

I vissa dalasocknar kunde man i stället avläsa dopbarnets kön på gudmoderns förkläde. Då en pojke fördes till dopet satte gudmodern på sig en blå »magd» och då en flicka döptes en röd.

Den äldre kulörta dopdräktens försvinnande sammanfaller med kyrkodopens upphörande. Vid dopen i hemmen minskade den sociala kontrollen samtidigt som den sociala distansen

ökade. Hemmadopen åtföljda av stora kalas öppnade vägen för borgerliga familjetraditioner. De fattiga, vilkas barn mestadels döptes i prästgården eller i kyrkan på icke gudstjänsttid, fick klä sina barn bäst de kunde.

Kyrkodopens återupplivande ställde nya krav på dopdräkten, eftersom dopen skedde i församlingens närvaro. Liksom tidigare kunde man låna dopdräkt av släkt och vänner, men barn-

beklädnadsaffärer började nu även hyra ut dopklänningar. En undersökning i Malmö och Lund visar att samtliga affärer som hyr ut dopklänningar köper dem färdigsydda från fabrik. Det finns ett trettio-tal modeller att välja på i bomull, spets, nylon och terylene. Tvättning av dopklänningen ingår hos samtliga affärer i priset. Dophättor finns i allmänhet inte till uthyrning men vissa barnbeklädnadsaffärer säljer såväl dophättor som dopkuddar. De som hyr dopklänningar anses representera skilda samhällsgrupper, även om affärerna framhåller att de mera traditionsbundna familjerna som regel använder dopklänningar som gått i släkten.

För att undanröja det hinder för kyrkdopen som avsaknaden av en vacer dopdräkt kunde utgöra började vissa församlingar på 1930-talet kostnadsfritt tillhandahålla dopdräkter. År 1962 förekom sådana dopdräkter i 47 % av landets församlingar och 1968 i 64 %. Betydligt under medeltalet låg Göteborgs, Skara, Lunds och Visby stift. Dopdräkten är ofta en gåva av någon kvinnoorganisation. Särskilt ofta nämns SLKF:s lokalföreningar som givare.

Folklig sed och kyrklig rit

Den fortgående sekulariseringen har inte blott medfört att kristen tro och kyrklig sed försvagats utan även att den myckna vidskepelse som var knuten till födelse och dop förbleknat och försvunnit. Den nyblivna modern köper kanske en »lyckopeng» på barnbördskliniken men närmast för att därigenom gagna ett välgörande ändamål. Bärs den av barnet vid dopet är det knappast mer än som en prydnad,

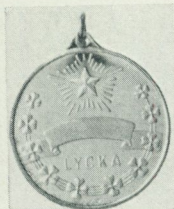
även om den anknyter till ett gammalt bruk att en slant skulle vara instoppad i dopbarnets linda.

De nutida barnaföderskorna har en helt annan referensram än sina egna mödrar och därför kan det hända att meningarna går i sär om vad man bör göra eller låta i samband med dopet för barnets eller moderns välfärd. Även om de flesta bruken försvunnit ur levande praxis så finns det alltså jämt en magasinerad minneskunskap bland de äldre och denna är även ganska väldokumenterad i våra folkminnessamlingar.

Det är här ej möjligt att vare sig beskriva eller tolka den mängd av mer eller mindre vidskepliga bruk som förekommit i samband med dopet alltifrån det att barnet fördes från hemmet till dess det återlämnades till föräldrarna. Gemensamt för dem alla är att säkra dopbarnet inför framtiden. Då dopdagen var det första tillfälle då barnet kom utanför hemmet, så fanns det även psykologisk grund för de otaliga bruken. Många av dessa har uppenbarligen försvunnit på ett relativt tidigt stadium, medan andra kvarlevat ännu i mannaminne.

Excerptsamlingarna i Nordiska museets folkminnesavdelning visar att man kan skilja mellan direkt profylaktiska åtgärder och rituellt beteende. Den förstnämnda gruppen innehåller både sådana handlingar som avser att hindra barnet från sjukdomar eller lyten och befrämjande åtgärder. Till skillnad från dessa merendels »stumma» handlingar utgör det jag här kallat rituellt beteende en kombination av handling och en uttalad formel. Några exempel härpå skall lämnas i det följande.

11. Sedan 1912 har barmorskorna sålt »Barnets lyckopenning», vilken inbringat ca 5 miljoner kronor till de blinda. Denna modell i silver är från 1969.

I några sydsvenska uppteckningar omtalas att gudmodern på dopdagens morgon högtidligen frågade föräldrarna tre gånger vad barnet skulle heta. Av vissa uppgifter får man närmast intrycket att det är en form av sjukdomsbot. Nattgråt eller »fönsterskrik» botades bl. a. genom att gudmodern på dopdagen tog barnet i sina armar, gick utanför huset och ropade barnets namn tre gånger, varvid modern skulle svara för varje gång. Äldre källor visar dock att det varken är inom den folkliga farmakopén eller bland de magiska ropen vi har att söka sedens ursprung. I ett svar från Bjäre härad på en rundfråga från domkapitlet i Lund 1795, om vidskepliga bruk förekom i stiftet, heter det att »när hustrun som skall bära barnet till dopet skall fara ut med detsamma från modern frågar hon trenne gånger å rad vad barnet skall heta». Seden beskrives utförligare av prosten Öller i Jämshög fem år senare: »En lika vidskepelse vidhänger den plägseden, att då gudmodern mottager barnet för att bära det till dopet, frågar hon trenne gånger modern som ligger och fadern som då gemenligen står vid sängfötterna: 'far och mor, vad är barnets namn?' Då dessa svara: N. N. (barnets namn) i Guds Faders, Sons och den Helige Andes namn, amen. Detta frågas och svaras dock merendels ganska tyst, så att åtminstone jag aldrig fått höra det, då jag ofta döpt barn hemma, ehuru noga jag hört därefter. Är ock nästan övertygad, att det icke skett, åtminstone sedan jag kommit närvarande.»

Från Skåne, Blekinge och Småland finns uppgifter om att namnöverbringandet tillgått på detta sätt. Gudmo-

dern har traditionsenligt vidmakthållit bruket även då den trefaldiga utfrågningen missförstått av föräldrarna.

Öllers uppgift att ceremonin skedde »ganska tyst» stämmer väl med den utbredda uppfattningen att barnets namn ej fick yppas förrän vid dopet. Eljest kunde det användas i ont uppsåt emot det odöpta och oskyddade barnet. Men hur skall frågeceremonin förklaras? Man skulle möjligen kunna tolka den som ett slags inpräglning av dopnamnet i gudmoderns minne, men då allmogen blott gav barnen ett namn i gången tid är en sådan förklaring långsökt. Enligt min mening är det här i stället frågan om en efterbildning av ett liturgiskt bruk.

Det medeltida barndopet bestod av två skilda moment: en första del utanför kyrkans dörr eller i vapenhuset samt själva dopakten vid funten innanför kyrkans dörr. Enligt Hemsjömanualen började redan den första akten med att prästen frågade faddrarna efter barnets namn, en reminiscens från det fornkyrkliga »nomendatio». Under själva dopakten upprepas denna fråga tre gånger. Efter reformationen sammansmälter de två momenten efter hand till en enda dopakt. Den tre gånger upprepade frågan efter barnets namn, följd av faddrarnas svar, upptogs emellertid i Olaus Petris handbok 1529 och även i de följande dopritualen. De försvann först med 1811 års handbok. I Danmark hade den trefaldiga utfrågningen av barnets namn däremot bortfallit redan på 1500-talet.

Det kan knappast råda tvivel om att gudmoderns trefaldiga fråga till föräldrarna om barnets namn är en direkt efterbildning av dopliturgin.

12. Gudmodern återlämnar barnet knäfallande framför modern. Detalj från akvarell av B. Nordenberg.

Långt efter det att den senare förändrats har den folkliga seden kvarlevat.

En sådan efterbildning är ej unik. Enligt en utbredd uppfattning borde faddrarna eller åtminstone gudmodern läsa halvhögt efter prästen för att barnet skulle få lätt för att läsa eller få gott minne. Denna föreställning, som även är dokumenterad i äldre samlingar av folketro och vidskepelse, går uppenbarligen tillbaka på den medeltida dopliturgin. Enligt många formulär skulle faddrarna deltaga i läsningen av Pater noster och Credo. I den folkliga uppfattningen har sedan den

na efterläsning fortlevat och ansetts gagna dopbarnet.

Ett annat exempel på rituellt beteende är gudmoderns andakt före avfärden till kyrkan, vilken även beskrives av Öller: »Det har jag blivit varse såsom något både anständigt och lovligt, att sedan gudmodern mottagit barnet faller hon med detsamma i famnen på knä och läser sakta: Fader vår och välsignelsen; ävensom det skall brukas, då barnet skall döpas i kyrkan, att innan hon reser, läser hon en bön och med de övriga sjunger en psalm eller vers utur psalmboken.» Denna sed, som även är välbelagd i traditionsuppteckningarna, är ej ett uttryck för personlig religiositet utan ett handlingsmönster som seden bjöd att iakttaga. Man kommer osökt att jämföra med den utfärdsandakt som in i våra dagar brukat hållas då den döde fördes från hemmet och vilken återgår på den medeltida likvigningen. Att också gudmoderns utfärdsandakt har sin förebild i den kyrkliga riten är sannolikt. Beskrivningen av det yttre beteendet stämmer väl med vad 1571 års kyrkoordning anför om hur ett nöddop i hemmet skulle tillgå. Den man eller kvinna som förrättar dopet »faller först neder på knä... och beder överljutt Fader vår».

Vid återkomsten från dopet överlämnades barnet av gudmodern till fadern med den ovan anförda formeln: »Se här får jag glädjen att i Jesu namn lämna Dig en kristen i stället för en hedning!» Den har upptecknats i nästan samma ordalag på skilda håll i södra Sverige och är även känd från Danmark och kontinenten. I en uppteckning från Halland heter det att gudmodern sade: »Nu lämnar

jag barnet i dina händer, som prästen i mina, uppfostra't i Herrens förmaning.» Denna vidarebefordrade faderförmaning har en motsvarighet i den hälsning som kyrkobesökarna förde med sig till de hemmavarande: »Mässa i Guds namn». Som Hilding Pleijel visat, är denna hälsning ett eko av den romerska mässans slutord: »Ite missa est». De motsvarigheter som här påvisats mellan dopsed och folksed har säkerligen, som Åke Sandholm gjort gällande, även gällt de riter som hörde till primsigningen. Det gällde att ge »det odöpta och därför skyddslösa barnet ett effektivt skydd på ett så tidigt stadium som möjligt. Barnet måste 'signas', och detta kunde utföras på mångahanda sätt. I allmänhet sökte man dock så noggrant som möjligt efterbilda de kyrkliga riterna.»

Efterbildningen av den kyrkliga ritén i den folkliga seden får ej uppfattas så, att ritén därigenom förvandlades till vidskepelse. Reformatorerna fann även dopliturgin bemängd med mycken vidskepelse. Själva hade de emellertid en svår balansgång att gå då det gällde att befria dopakten från sådana moment som knutit vidskepelse till sig utan att hela dophandlingen därigenom skulle förlora sin meningsfulla konkretion. Ett exempel på en sådan vacklan utgör inställningen till bruket att överlämna ett brinnande ljus till det nydöpta barnet.

Dopljuset anses vara en kvarleva av den vigilia som de nydöpta i fornkyrkan deltog i. Som framgår t. ex. av Hemsjömanualen sattes det brinnande dopljuset i barnets högra hand vid dopaktens slut. Vår första evangeliska dopordning övertog detta moment från den romersk-katolska kyrkan.

Vid överlämnandet av ljuset uttalade prästen orden: »Tag din brinnande lampa i din hand och bevara ditt dop ostrafligt, på det att när Herren kommer till bröllopet att du med alla hans helgon må gå ut emot honom och att få med honom evinnerlig glädje.» Denna ceremoni bibehölls även i de följande handböckerna men försvann i 1614 års ritual i enlighet med Uppsala mötes beslut.

Hur snabbt förändringen blev genomförd ute i församlingarna lär knappast kunna klarläggas. De sentida traditionsuppteckningarna visar emellertid att även om ljuset försvann ur dopliturgin så fortfor man i hemmen att låta ljus brinna så länge barnet var odöpt. Ursprungligen var det ett av kyrkan invigt ljus som brann vid barnets vagg. Det skulle på nytt tändas när människobarnets egen livslåga en gång hade slocknat.

De ljus som under reformationstidevarvets slutskede släcktes har i våra dagar på nytt börjat tändas. Den allmänna bakgrunden till denna ljusrenässans har klagjorts i en ingående undersökning av Mats Rehnberg. Till dessa nyinförda ljusbruk hör numera även seden med dopljus.

Med dopljus kan man dels avse det stationära ljus, ofta placerat i en stor golvstake invid dopfunten, vilket är tänd under dopakten, dels det ljus som överräckes av dopförrättaren för att medtagas hem. Båda är av medeltida ursprung. I Smålandslagens kyrkobalk heter det: »Ej må kyrkan vara utan ljus. Hon skall hava tre ljus, två altarljus och ett dopfuntsljus». Det andra ljuset förutsattes som vi sett av själva dopritualet.

Bruket av dopfuntsljuset har efter-

13. Kommunister
Nils Garnæus, iförd
alba och stola, över-
lämnar handstöpta
ljus att medtagas
hem efter barndop i
Malmö S:t Petri
den 3 oktober 1971.
Foto: Scandia
photopress.

frågats i frågelistan om kyrklig sed 1962 liksom året för dess införande, och sedens fortsatta spridning har följts upp genom frågelistan 1968. Sådana ljus började införas på 1920-talet – på enstaka håll kanske redan något tidigare – och förekom 1962 i omkring 25 % och 1968 i 30 % av landets församlingar.

Att överrätta ett brinnande ljus till något av dopvittnena var så ovanligt 1962 att ingen fråga härom kom med i frågelistan om kyrklig sed detta år. Sex år senare var detta bruk lika vanligt i landet i dess helhet som det föregående. Informationen har förmedlats bl. a. genom en reklamfolder från det kyrkliga bokförlaget Verbum som

utsänts till alla församlingar i landet. Även andra firmor för numera speciella dopljus med tillhörande ljusstakar. Prästernas betydelse för sedens spridning visas bl. a. av att bruket införts »pastoratsvis» på skilda håll i landet. Trots en likformig allmän information är emellertid nyhetens acceptering mycket skiftande i stift, från 54 till 6 % av församlingarna. Främst Göteborgs men även Lunds och Växjö stift visar en sedvanlig återhållsamhet. Inte blott den kyrkliga strukturen utan även församlingsstrukturen kan dock avläsas bakom spridningsbilden. Detta är särskilt tydligt i Stockholms stift, där seden främst förekommer i stadsförsamlingarna.

14. Nydöpta Christina Stjernswärd uppvaktas i sin moders knä med dopgåvor. Trångsunds gård, Huddinge sn, Södermanland. Foto Brita Stjernswärd 1962.

Faddergåvor

Vid samvaron efter dopet är det regel att såväl faddrar som övriga gäster överlämnar presenter, avsedda för det nydöpta barnet. De närmaste anhöriga ger gärna en penningssumma i kontanter eller insatt på en sparbanksbok. I guldsmedsaffärerna köper man minnessaker av olika slag. Det kan vara dopskedar med födelsedagen och födelsetimman ingraverade, matbestick, servetteringar, guld- och silverkedjor med hjärtan och berlocker eller ljusstakar. Fotoalbum för barnets första år hör också till nutida doppresenter liksom klädesplagg, blommor och tårter. Av dessa presenter har pengarna och skedarna gamla traditioner som faddergåvor.

Till skillnad från nutida förhållanden kunde själva överlämnandet av faddergåvan i äldre tid ske i anslutning till dopakten i kyrkan. Också här

är det fråga om en efterbildning av ett kyrkligt bruk, nämligen det offer som frambars till prästen och klockaren efter dop och andra förrättningar. Att prästen gärna såg många faddrar sättes i uppteckningarna ibland i samband just med offret, som därigenom blev mer inbringande.

»Offret» till barnet i kyrkan är i vårt land endast känt ifrån de gammaldanska landskapen. Detta sammanhänger uppenbarligen med att offret till kyrkans tjänare här bibehölls genom särskilda privilegier och först upphörde genom löneregleringar 1862 och 1883, vilka trädde i kraft i församlingarna under de närmaste åren. Offret till dopbarnet upphörde i och med att dopen flyttades från kyrkan.

Att offret till dopbarnet var något okänt för en resenär från Mellansverige framgår av Anders Tidströms anteckningar från ett besök i Gladsax kyrka på Österlen år 1756, där han ägnar seden stor uppmärksamhet: »Då psalmen sjöngs efter predikan gick en väldig hop ur sina bänkar fram till koret och offrade och därifrån till barnet. Detta välgärningsprov och sed vore väl intet att akta, om intet det skedde par ambition att vilja visa sig, att de offra icke allenast till prästen och klockaren utan ock till barnet: till prästen på altaret 6 öre, till klockaren i hans stol 1 à 2 öre, till barnet i stolen en specie eller mer.» Ytterligare några notiser ger en inblick i hur offret tillgick. Prosten Lönqvist omtalar från Bara härad 1775 att »faddergåvan bäres av faddrarna, efter som de offrat genast i kyrkan, till den som det bär». Från Blekinge uppger N. H. Sjöborg, att »fadern bjuder några av sina vänner till faddrar, och några an-

modar han att *hålla på barnet*, det är vara i kyrkan närvarande och offra till präst och barn». Öller uppger, att »vid själva döpelseakten står här endast gudmodern och tvenne karlar, vilka kallas funtfaddrar, framme; de övriga, vilka äro bjudna att offra med gudmodern på altaret och till klockaren, sägas *hålla på barnet*. Alla dessa lägga ock i kyrkan var sin faddergåva i penningar till gudmodern, dem hon noga skall komma ihåg vad var och en givit samt under deras mottagande stå upprätt i stolen.» Från sydöstra Skåne uppger Bruzelius, att »när döpelsen ägt rum, offrade vittnena i den stolen, där gudmodern satt med barnet i sitt knä. Offerpenningarna bundos med ett kläde vid barnets bröst och avtogos ej förr än vid hemkomsten».

Då kyrkdopen på sina håll upphörde bland allmogen redan i början av 1800-talet lämnar traditionsuppteckningarna knappast några bidrag till kännedom om offerseden. Uppteckningar från Bjäre härad omtalar att gudmodern antingen kunde stå på kyrkogången eller sitta i sin bänk då man offrade i en näsduk som var utbredd över barnets bröst. På liknande sätt beskrives seden i Danmark.

De anförda uppgifterna visar att gudmodern, till skillnad från vad som är fallet vid nutida kyrkdop, stannade kvar i kyrkan med barnet under den följande högmässan och att offret var infogat i denna liksom vid de stora årshögtiderna. Att inte blott faddrar utan även övriga inbjudna deltog i offergången understryker att denna, som Anders Tidström antyder, var starkt prestigefylld.

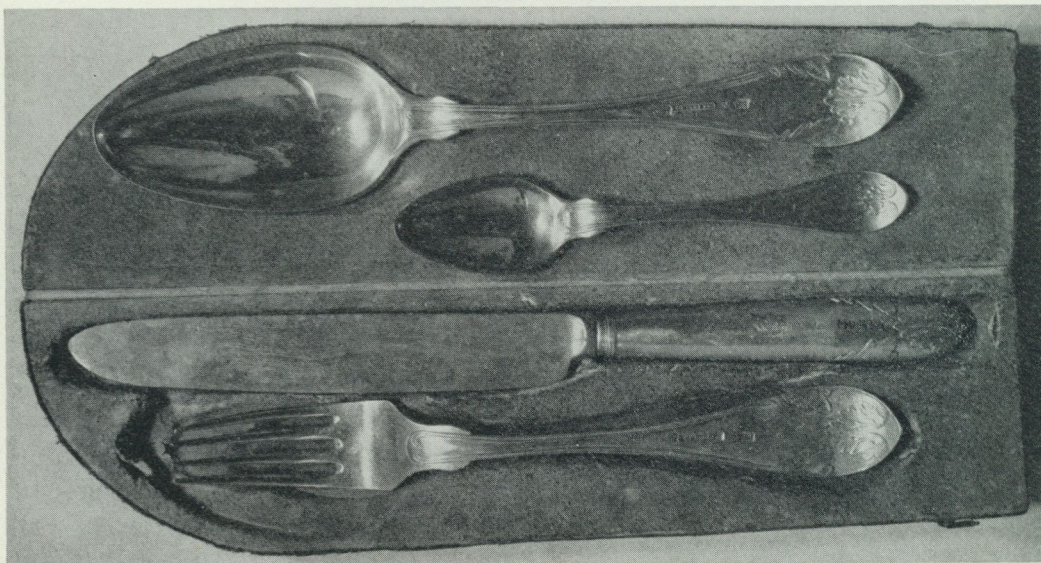
Den fasthet varmed den ceremoniella offringen till barnet var inrotad

framgår bl. a. därav att denna kallades offer även sedan dopet förflyttats till hemmet. Den skedde då på barnets bröst i vaggan, varför fadderpengarna i Skåne även kallades »vaggepengar». Seden som även kunde förekomma jämsides med offret i kyrkan går uppenbarligen tillbaka till dansk tid. I Danmark har »vuggepenge» förekommit åtminstone sedan 1500-talet.

Barndopets prestigefunktion tillgodosågs i Skåne fullt ut i kyrkan genom den efterföljande offergången. Till skillnad ifrån vad fallet var på andra håll förekom därför ej något egentligt barnsöl. I stället fick det efterföljande kyrkogångsgillet så mycket större proportioner. Först när dopen bland de rikare bönderna började hållas i hemmen utvecklades även här rejäla »kristnagillen».

Stora avstånd hindrade mångenstädes bruket av barnsöl. I stället kunde faddergåvan överlämnas utanför kyrkan efter gudstjänstens slut, varvid faddrarna trakterades med mat och dryck. Att barndopen likväl av ålder varit förbundna med gästabud och t. o. m. kunnat uppskjutas på grund av tillrustningarna härför framgår redan av Laurentius Petris kyrkoordning 1571. Under 1600-talet gick det så långt att de överdådiga barnsölen såväl som faddergåvorna påtalades i kungliga förordningar.

Fadderpengarna upptogs som barnens enskilda egendom vid arvskiftena. Bouppteckningarna visar även att det inte var ovanligt att för fadderpengarna inköpa silverbägare och silverstop. Silver räknades som en god penningplacering. Förmögna faddrar kunde även direkt ge sådana silverpjäser som faddergåva. Det vanligaste

15-16. Matbestick
av silver i etui av
brunt skinn. Dop-
gåva 1845 till seder-
mera auditören
August Timoleon
Berghman, f. i
Eksjö. Malmö
museum.

silverföremålet var dock förr liksom
ännu alltjämt skeden.

Även i fortsättningen blev dopbar-
nen ihågkomna av sina faddrar och
särskilt av gudmodern. Ofta infann
hon sig på julafton i barnets hem
med en »julkaka». Numera torde det
närmast vara på födelsedagen som
fadderbarnen ihågkommes liksom vid
konfirmationen då dopet bekräftas.
Under nedskrivandet av dessa rader
går en tacksamhetens tanke till mina
egna faddrar. De var väl förtrogna
med fadderskapets förpliktelse och

sände mig även en hälsning till varje
födelsedag under nära fyrtio år.

Litteratur:

Dopsed och dopliturgi jämte framställ-
ningar om närbesläktade bruk:

Blomqvist, K., Dopkläder, i Malmö mu-
seum, Vägledning genom dräktsam-
lingarna. 1971.

Bringéus, N.-A., Animism i Gammal-
rödja eller kyrkotagning efter miss-
fall, i Kyrkohistorisk årsskrift 1964.

– Der Festkreis des Lebens, i Schwe-
dische Volkskunde, 1961.

- Nils-Arvid Bringéus: – »Gå till offers», i Lunds stiftsbok 1958.
- Enochsson, E.*, Den kyrkliga seden med särskild hänsyn till Västerås stift. 1949.
- Eriksson, K.*, Faddergåvor. (Seminarieuppsats i folklivsforskning, stencil, Folklivsarkivet, Lund 1969.)
- Erixon, S.*, Svenskt folkliv. 1938.
- Gustafsson, B.*, Kyrkoliv och samhällsklass i Sverige omkring 1880. 1950.
- Hagberg, L.*, Fadderkrona och fadderkyss, i Rig 1925.
- Seder och tro i barnets liv, i Nordisk kultur 20. 1949.
- Jeansson, G. & Kindblom I.*, Kring livets högtider i Örkellunga församling. 1968.
- Johansson, H.*, Hemsjömanualen. 1950.
- Kilström, B. I.*, Den kateketiska undervisningen i Sverige under medeltiden. 1958.
- Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid 3, 4 (1958–1959) art. dopfunt, dåp, fadder.
- Källström, O. & Askmark, R.*, Altare och funt. 1948.
- Møller, J. S.*, Moder og barn i dansk folkeoverlevering. Khvn 1940.
- Palmgren, M.*, Dopljus, i Svensk pastoraltidskrift 1966.
- Person, B.-A.*, Dopseder, i Kulturens årsbok 1957.
- Persson, H.*, Födelse, dop och kyrktagning, i Skånes hembygdsförbunds årsbok 1935.
- Pleijel, H.*, Bära barnet under lästen. Reformationsliturgi och medeltidsfromhet, i Kyrka folk stat. Till S. Kjällerström. 1967.
- Ge mässe. En katolsk relik i svenskt folkliv, i Husandakt husaga husförhör och andra folklivsstudier. 1965.
- Rodhe, E.*, Dopritualet i den svenska kyrkan efter reformationen. 1910.
- Svenskt gudstjänstliv. 1923.
- Sandholm, Å.*, Primsigningsriten under nordisk medeltid. Åbo 1965.
- Schubert, F. W. v.*, Sveriges kyrkoförfattning... Öfversättning med anmärkningar och tillägg af A. Z. Pettersson 2. 1825.
- Stigsdotter, M.*, Traditioner kring fadderskapet. (Seminarieuppsats i folklivsforskning, stencil, Folklivsarkivet, Lund 1969.)
- Aberopade lokala belägg rörande dopseder:
- Andersson, B.*, Gamla Vislanda i hävd och sägen. 1944.
- Bringéus, N.-A.*, Unnarydsborna. 1967.
- Uppteckningar om vidskepelse i Lunds stift 1795, i Arv 1951.
- Bruzeliuss, N. G.*, Allmogelivet i Ingelstads härad i Skåne. 1930.
- Gaslander, [J.]*, Beskrifning om svenska allmogens sinne, seder..., i Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmälen och svenskt folklif. Bih. I:3, 1895.
- Haller, P.*, Boken om Hov, Torekov, Båstad och Västra Karup. 1950.
- Havton, E.*, Bruk, seder, fördomar, vantro och vidskepelse i Tjust, i Tjustbygden 1959.
- Linnæus, C.*, C. Linnaei Diaeta naturalis 1733. Linnés tankar om ett natur enligt levnadssätt... utg. av A. Hj. Uggla. 1958.
- Lovén, N.*, Folklivet i Skytts härad i Skåne vid början av 1800-talet. Barn-domsminnen utgivna av Nicolovius. 4 uppl. 1924.
- Lönqvist, N. O.*, Berättelse om Bara härad 1775. 1924.
- Rääf, L. F.*, Svenska skrock och signier. 1957.
- Sjöborg, N. H.*, Utkast til Blekinges historia och beskrifning. 1792.
- Tidström, A.*, Resa i Halland, Skåne och Blekinge år 1756. 1891.
- Öller, J. J.*, Beskrifning öfwer Jemshögs sochn i Blekinge. 1800.

SUMMARY

Baptismal customs in Sweden

According to the ecclesiastical law of 1686 a child must be baptized within eight days from its birth, which accorded with the wishes of the people, since an unbaptized child was believed to represent some danger. Already in the 17th century the upper classes began to baptize their children at home, and from the 19th century this became common use in all social classes. Poor people, who could not manage a christening ceremony at home, brought their children to the parish office to be baptized. After maternity hospitals had been set up, babes were often baptized there before leaving for home. In the 1940's it became usual again to let the christening take place at church.

In the main part of Sweden the father or the mother nowadays presents their baby at the font, though in Southwest Sweden it is still more usual that a godfather or a godmother performs this duty. In the Middle Ages two godparents were sufficient, though three seem to have been the rule. In the 17th century the number of sponsors could be very great. In the late 19th century this habit was more or less given up, especially in Middle Sweden. In our days the value of the sponsor system has been rediscovered, and in order to revive its religious function some parishes have introduced something called »parish sponsors».

In the Middle Ages the chrisom-robe was put on the child after the christening

proper, as a part of the ritual. Already before the Reformation the baptismal robe had gradually changed into a piece of cloth in which the infant was symbolically wrapped up, a tradition which survived longer in the formerly Danish provinces than in other parts of the country where the baroque fashion of long chrisom-robos came to be maintained. As church baptism was revived again growing importance was attached to the child's dress. Children's outfitters now began to hire out baptismal robes and in the 1930's some parishes started to lend christening dresses free of charge.

In connection with the christening a great many precautionary measures had to be taken to protect the child, customs which have now disappeared or been transformed. The coin which earlier was put in the babe's swaddling-clothes has now turned into a luck-penny that is sold at the maternity hospitals for charitable purposes. Some traditions have disappeared to return in our days again. The candle, which during the christening act was handed to the child, was found in the service-books until 1614 but returned as a new custom in the 1960's.

Originally christening presents were handed over at church, as an offering in connection with the act. In Sweden, however, this custom is known only from the formerly Danish provinces. There too it disappeared as the ceremony was removed to the parents' house.